

Whistleblowing – nový návrh zákona o ochraně oznamovatelů

(25. 7. 2022)

Whistleblowing – nový návrh zákona o ochraně oznamovatelů

Cílem právní úpravy tzv. whistleblowingu je vytvořit bezpečné prostředí, ve kterém se oznamovatelé v soukromém i veřejném sektoru nebudou bát oznámit protiprávní jednání, o kterém se dozvěděli v rámci výkonu své práce, a umožní tak jeho nápravu, omezení škody, dopadení pachatelů apod. Zaměstnavatelé s nad 50 zaměstnanci budou povinni zavést vnitřní oznamovací systém (tzv. etickou linku, online schránku důvěry či whistleblowing platformu). Ochrana oznamovatelů se ale dotýká všech, oznamovatel je totiž oprávněn podat v chráněném režimu také externí oznámení ministerstvu spravedlnosti. Přinášíme přehled, koho se ochrana týká, co prakticky znamená a jaké nové povinnosti budou stanoveny.

Právní rámec:

- Právní úprava whistleblowingu v podobě ochrany oznamovatelů před odvetnými opatřeními je diskutována několik let. Česká republika je povinna implementovat směrnici (EU) 2019/1937 o ochraně osob, které oznamují porušení práva Unie ze dne 23. října 2019 (dále jen „směrnice“). Termín pro implementaci do 17. 12. 2021 nebyl splněn, původní návrh zákona nebyl před loňskými parlamentními volbami schválen.
- Nový návrh zákona o ochraně oznamovatelů je aktuálně v legislativním procesu, v květnu prošel připomínkovým řízením a jeho účinnost je plánována na 1. 7. 2023.

O jaká oznámení se jedná:

informace o potenciálně protiprávním jednání, které:

a) má znaky trestného činu (poznámka: podle nového návrhu zákona nespadá pod oznámení protiprávní jednání, které má znaky přestupku, pokud nespadá pod vymezené oblasti) nebo

b) porušuje právní předpis nebo předpis Evropské unie upravující vymezené oblasti:

- finanční instituce, finanční služby, finanční produkty a finanční trhy;
- daně z příjmu právnických osob;
- předcházení legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu;
- ochrana spotřebitele a bezpečnosti a souladu s požadavky na výrobky podle právních předpisů;
- bezpečnost dopravy, přeprava a provoz na pozemních komunikacích;
- ochrana životního prostředí, bezpečnost potravin a krmiv a ochrana zvířat;
- radiační ochrana a jaderná bezpečnost;
- zadávání veřejných zakázek, veřejné dražby a hospodářská soutěž;
- ochrana vnitřního pořádku a bezpečnosti, života a zdraví;
- ochrana osobních údajů, soukromí a bezpečnost sítí a elektronických komunikací a informačních systémů;
- ochrana finančních zájmů Evropské unie nebo
- fungování vnitřního trhu včetně ochrany unijních pravidel hospodářské soutěže a státní podpory

a o jehož spáchání se oznamovatel dozvěděl v souvislosti s prací nebo jinou obdobnou činností.

Kdo je povinný subjekt:

- **zaměstnavatel**, který v uplynulém kalendářním čtvrtletí zaměstnával v průměru **nejméně 50 zaměstnanců** – hranice počtu zaměstnanců vychází z požadavku směrnice, předchozí návrh zákona stanovoval hranici nejméně 25 zaměstnanců; pozor – právo podávat oznámení není omezeno na oznámení vůči povinným subjektům, oznamovatel je oprávněn podat v režimu zákona také externí oznámení ministerstvu spravedlnosti;
- **veřejný zadavatel**, s výjimkou obce s méně než 10000 obyvatel;
- **provozovatelé vybraných obchodních aktivit** (banky, investiční fondy, pojišťovny, poskytovatelé spotřebitelských úvěrů ad.).

Kdo může být oznamovatelem:

- **zaměstnanec, člen statutárního orgánu, dobrovolník, praktikant, ale i dodavatel služeb, žadatel o práci apod.**

V čem ochrana oznamovatele spočívá:

- **Oznámení se za určených podmínek nepovažuje za porušení povinnosti mlčenlivosti oznamovatele** (bankovního tajemství, smluvní povinnosti mlčenlivosti, povinnosti mlčenlivosti podle daňového řádu, ad.).
- **Oznamovatel a další osoby** (např. osoby oznamovateli blízké, osoba, pro kterou oznamovatel vykonává práci ad.) **nesmí být vystaveni odvetnému opatření** (jako je rozvázání pracovního poměru, neprodloužení pracovního poměru na dobu neurčitou, zrušení jiného pracovněprávního vztahu, odvolání z místa vedoucího, uložení kárného opatření nebo kázeňského trestu, snížení mzdy, platu nebo odměny, diskriminace, přeložení, služebního hodnocení, výpověď nebo odstoupení od smlouvy, zásah do práva na ochranu osobnosti apod.).
- Byla-li odvetným opatřením oznamovateli či určené osobě způsobena nemajetková újma, má právo na přiměřené zadostiučinění.
- Ochrany před odvetným opatřením se nemůže domáhat osoba, která podala vědomě nepravdivé oznámení. Naopak, takovým jednáním může oznamovatel spáchat přestupek a hrozí mu pokuta až do 50000,- Kč.

Jak lze oznámení učinit:

- **písemně, ústně**, na žádost oznamovatele **osobně**.
- O ústním oznámení musí být pořízen záznam; se souhlasem oznamovatele je možné pořídit zvukovou nahrávku oznámení.
- Na trhu je dostupných několik speciálních **software**.

Oznámení lze podat:

a) **prostřednictvím vnitřního oznamovacího systému;**

b) **ministerstvu spravedlnosti;**

c) za stanovených podmínek je lze **uveřejnit** (zejména pokud oznamovatel podal oznámení prostřednictvím vnitřního oznamovacího systému a ministerstvu nebo přímo ministerstvu a v zákonné lhůtě nebylo přijato vhodné opatření).

Jaké jsou povinnosti povinného subjektu:

- **zavést vnitřní oznamovací systém** umožňující oznamovateli podat oznámení – vnitřní oznamovací systém lze sdílet např. v rámci skupiny podniků, **sdílení je však vyloučeno u zaměstnavatelů s více než 250 zaměstnanci** (v takovém případě nelze sdílet systém ani s mateřskou společností);
- **jmenovat tzv. příslušnou osobu**, tj. osobu odpovědnou za přijímání a řešení oznámení v souladu se zákonem, která splňuje požadavky dle zákona;
- **zajistit ochranu oznamovatelů** (ochrana identity oznamovatelů, ochrana proti odvetným opatřením);
- uveřejnit způsobem umožňujícím dálkový přístup stanovené informace;
- **interní implementace** – vhodné je přijetí vnitřního předpisu, tj. směrnice o ochraně oznamovatelů.

Činnost příslušné osoby:

- **komunikace s oznamovatelem**, např. písemné vyrozumění o přijetí oznámení do 7 dnů ode dne jeho přijetí, poučení o jeho právech apod.;
- **posouzení důvodnosti oznámení**;
- písemné vyrozumění oznamovatele o výsledcích posouzení do 30 dnů od přijetí oznámení;
- **návrh opatření povinnému subjektu** k předejití nebo nápravě protiprávního stavu, vyrozumění oznamovatele;
- **vedení evidence**.

Jaké hrozí povinné osobě sankce při porušení:

- **pokuta až 1 mil. Kč nebo 5 % čistého obrátu** za poslední ukončení účetní období;
- **reputační riziko**;
- **oznamovatel může oznamovat ministerstvu spravedlnosti nebo jinému veřejnému orgánu**, poznámka: s ohledem na preferenci interního oznámení umožňující zaměstnavateli na oznámení reagovat před externím oznámením, o němž se zaměstnavatel ani nemusí (včas) dozvědět, doporučujeme dle situace konkrétního zaměstnavatele, kterému zákon neukládá povinné zavedení vnitřního oznamovacího systému, zvážit jeho dobrovolné zavedení jako určitý prostředek pro snížení pravděpodobnosti využívání externího oznamování;
- **uveřejnění obchodního tajemství**;
- **náhrada nemajetkové újmy**;
- **převrácení důkazního břemene** – dle novely občanského soudního řádu, pokud oznamovatel uvede před soudem skutečnosti, ze kterých lze dovodit, že byl kvůli svému oznámení vystaven odvetnému opatření, je žalovaný (typicky zaměstnavatel) povinen dokázat, že přijetí tvrzeného opatření bylo objektivně odůvodněno legitimním cílem a představovalo přiměřený a nezbytný prostředek.

Vývoj právní úpravy whistleblowingu budeme nadále sledovat. V případě zájmu o více informací se na nás neváhejte obrátit.

Mgr. Martina Staňková, advokátka

Muzikář & Partners, advokátní kancelář Brno